

DOKTOR ABDULLAH BEYİN HAYATI VE ESELERİ

Kemâl ERG ÜVANLI

Bu yazımızda bir asır evvel Türkiye hakkında Avusturya^ İtalya ve Fransa'daki ilmî mecmualara, İstanbul'da Fransızca olarak yayınlanan «Gazette Médicale d'Orient» a yazılar yazan ve Fransa ilimler Akademisinde İstanbul Devoniyesi ile Küçükçekmece civarı hakkında tebliğler yapan Abdullah Beyin hayatını ve eserlerini inceleyeceğiz.

Bir asır evvelki Maarif tarihimize bakılacak olursa, İstanbul'da Mektebi Tıbbiye - i Şahane ve Mühendishane - i Berri - i Hümâyun olmak üzere iki tane Yüksek Tahsil Müessesesinin bulunduğu görülür« işte Jeolojinin Yüksek Tahsile girmesi yani Mekteb-i Tıbbiye de okutulması Doktor Abdullah Beyle başlar ve muavini İbrahim Lütfi Paşa ile devam eder. Bu zevat modern Jeoloji zihniyetini ve terimlerini Türkiye'yo getirmiş ve Avrupa^da Türkiye Jeoloji hakkında ilk defa orijinal travaylar neşretmek şerefine nail olmuştür.

Abdullah Bey 1800 yılında Viyana'da doğmuş Ye kendisine (Hammer Schmidt) adı verilmiştir, %) Lise tahsilinden sonra önce Hukuka daha sonra Ziraate heves etmiş ve nihayet Tıbbiyeye devam ederek Doktor çıkmıştır

1348 senesindeki **Viyana** ihtilâlinde rolü olduğundan **Macaristan'a** firara mecbur olmuş Ye orada askeri Doktor olarak çalışmıştır.

Fahat burada da mücadeleye devam ettiğinden barınamamış ve **Türkiye'ye** kaçmıştır«²⁾ Bizce Türkiye'ye gelmesine sebep **Mekteb-i Tıbbiyelin** ıslahı için Avusturya'dan getirilen, mektep ve belki sınıf arkadaşı olan Dr, BERNARB'ın burada bulunmasıdır*

Abdullah bey 1850 yılından sonra **Mekteb-i Tıbbiyemde** ders okutmağa başlamışsa da Avusturya hükümetinin isteği üzerine şehir **terkettirilip Şam** tıastahanesinde doktorluğuna yollanmıştır, Bu zaman müslüman olmuş Abdullah ismini almış ve 1855 Kırım muharebesinde Osmanî ordusunda hizmet etmeğe başlamıştır. Muharebeden sonra, ölüncüye kadar Mekteb-i **Tıbbiyemde** evvelâ **İlmi** hayvanat ve sonraları da yalnız «İlm-ül arz ve 1 **maadin**» yani Jeoloji ve mineraloji okutmuştur, 1878 (1290) yılında **İstanbul'da** vefat etmiştir, Mustafa **Münif** Paşa ölümü hakkında «*Anadolu şimendüfer hattı kadidinin güzergâhında arazinin tetkikat-ı jeolojisinde bulunduğa esnada meşak-u iab-u vefirden **terk-i hayat etmiştir***® demektedir«

1867 yılında Paris'te toplanan milletlerarası sergiye o zaman Yarbay rütbesinde olan Abdullah bey komiser olarak tayin edilmiş o da bundan istifade ederek İstanbul boğazı civarından⁸⁾ topladığı **1200** kadar taş ve fosili burada teşhir **etmiş**, resimlerini çizerek bir album yapmış ve İlimler Akademisine İstanbul civarı **Devonieni** hakkında bir not tebliğ etmiş⁴⁾ ve götürdüğü

i) Hayatı hakkındaki bu enteresan malûmat İstanbul Üniversitesi Tıp tarihî Enstitüsü Kütüphanesinde 1408 numara ile kayıtlı bulunan Doktor Mustafa Münif Paşamcl not defterinden alınmıştır. Bu malûmatı ve Abdullah Beyin resmini bana vermek lütfünde bulunan mezkûr Enstitü Müdürü Muhterem Prof« Doktor Süheyl ÜNVİR'e teşekkürler ederim*

(2) Abdullah bey Türkiye'ye Macaristandan gelmiş olduğundan daha ziyade ¹üaearlı_{sf} veya "Macar Abdullah bey,, diye tanınmaktadır,

(3) Bu fosiller **Arnavudköy** - Büyükdere - Yuşa - Kanlıca arasından ve Kartal Pendik civarından toplanmıştır

(4) Abdallah : Une note sur le **Dévonienne** du Bosphore, CL R. A« Se, t : **LXIV, P: 1220**, 1887. Séance dû 8 mai,

bu fosilleri Tabîî İlimler Müzesine hediye etmiştir® Bu sırada Parish bulunan P. de TCHIHATCHEFF bu fosillerin ifi olanlarının tayini için E. de VERNEÜIL'e Ƴermiş, bu meşhur paleontolog da bunları tayin etmiş, bir çok yeni türler bulmuş⁵⁾ ve sonuçlarını gerek yalnız Ƴe gerekse d'AROHİAG ile beraber Fransa Jeoloji Kurumu mecmuasında yayınlamıştır (5-6).

Paris^te 1867 de aynı zamanda sağlık sergisi de açılmış ve Kızılhaç Sıhhiye Konferansı toplanmıştır» Bu konferansa da Hükümet namına iştirak eden Abdullah Bey harp yaralılarının imdadına koşan bu teşekkürlerin Türkiye'de de kurulmasını temin edeceği Ye Hükümet nezdinde tavassutta bulunacağı vaa-dinde bulunmuş; filhakika İstanbul'a döner dönmez bu işle meşgul olup Serdar « Ekrem Ömer paşanın büyük yardımları ile ve Mekteb-i Tıbbiye Nazırı Marko paşa ile Doktor Kırımlı Aziz beyin delâlet ve teşebbüsierile¹ 66 azadan mürekkep «Meo ruhın ve merda-i askeriyye'ye imdad ve muavenet» isimli bir cemiyet kurulmuştur. Bn suretle Abdullah Beyin önderliğile Kızılay'ın Yurdumuzda ilk temel taşı atılmıştır. Fakat Hükümet, bu teşebbüsü sivillerin asker işlerine müdahalesi gibi telâkki ederek nizamnamesini tasdik etmediğinden Cemiyet hiçbir mevcudiyet göstermeden dağılmıştır. Ve Ancak 10 yıl sonra 14 Nisan 1877 de «Osmanlı Hilâliahmer Cemiyeti» kurulmuştur (8, 9, S, 12),

ESERLERİ :

- 1 — 1867 - Notice sur une collection des fossiles dévoniens du Bosphore, B_B S» G. France S:2, t: 24, P: 621, 1867 Paris.
- 2 — 1867 - Une note sur le Devonian du Bosphor. (I R® A, Se, t: LXIV, P: 1220, 1867, Paris,
- 3 — 1869 - Die Umgebung des Sees Kutschükchmedje in Rumenien Verhandl. d.K.K. Geology R. A. S : 263_f, 1889.

(5) Burada yeni türlere misal olarak Abdullah beyin ismine izafeten verdiği Cryphaeus (Trilobites) AbdullaM VERN'yi söyleyebiliriz,

-6) Ƴerneuil, E« de : Appendice a la faune Dévonienne du Bosphore« Ext. de l'Asie Min, P, Tchihu P. 425-495.

(7) D'AreMao Verneuil, E« de : Sur la faune Dévonienne des rives du Bosphore, G R, Af. Se, t : LVİV, P ; 12174221, 1867, Paris«

- 4 — 1869 » Faune de formation Dévonienne du Bosphore de Constantinople Gaz, méd* D'Orient. No : 6-7, 1869, Const
- 5 — 1870 - Remarques géologiques sur le calcaire Dévonien du Bosphore Boll. Com» Géolog. D'Italia. I, P: 187*» 189» 1870, Roma«
- S — 1875 » tlm-ül arz ve El-maadın (Mütercimi: Binbaşı İbrahim Lütfi): Mek* Tıp. Şahane matb. İstanbul 1292 (1875).

Kitap: 584 sahiîe, 129 şekil ve 8 levhadan ibaret olup, 1 » Tavsif »il ahcar (Mineraloji ve Petrografi), 2 - Tevellüd-ü ahcar (Litogenez), 3 » Tavsif -i tabakat (stratigrafi)« 4 - Tevellüd-ü arz (Dinamik jeoloji) olmak üzere 4 kısımdır.

Zelzelelerin daha ziyade volkanizma Mdiselerle ilgili olduğunu yazmakta ve Elie de BEAUMONT İle F* HOGMSTAETTER²In fikirleri Mr çok yerde zikredilmektedir (Sayfa 193, 235, 239),

1872-73 senelerinde yapılan etiidlerden de bahsetmesi kitaba ayrı bir kıymet vermektedir«